

**Б. ФУРМАНЕЦЬ, Л. ГРЕНЬ**

### **ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕАТИВНОЇ МОДЕЛІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЯК ПЕРСПЕКТИВНОГО ФАХІВЦЯ**

У статті аналізуються науково-концептуальні та методично-практичні аспекти щодо подальшого системного вдосконалення змісту креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця. Контент-аналізом доведено, що побудова подібної моделі, відтворюється у ході навчально-виховного процесу ВТЗО з урахуванням визначених ознак майбутньої професійної діяльності певних фахівців. Саме ця тенденція, на думку науковців, найбільшою мірою обумовлює принципове врахування розвитку психолого-професійних особливостей, соціально-професійних якостей, комплексу показників характеристики особистості студента у тісному зв'язку з формуванням у нього соціально-гуманітарних та професійних знань, вмінь та якостей, що досить помітно впливають на зміст подібної моделі. Системно викладена науково-концептуальна та психологічно-професійна проблема вдосконалення змісту структури креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця тісно поєднує у собі комплекс суттєвих складників з їх ідеально-змістовними критеріями. Подібна модель яскраво відбиває свою психологічно-професійну спрямованість на успішну творчо-ефективну діяльність певного фахівця. Усебічно обґрунтовані соціально – психологічні аспекти змісту креативної моделі особистості студента передбачають чітку організацію диференційованого моделювання ідеально-змістовних критеріїв, визначених складників цієї моделі в умовах навчально-виховного процесу ВТЗО та спеціально організованої психологічно-професійної практики.

Креативна модель майбутнього спеціаліста, передусім, визначається найбільш суттєвими, соціально-психологічними та психологічно-професійно ознаками: здібністю до творчого і дивергентного мислення, інтересу до конструктивного та зразкового відтворення обов'язків фахівця, прийняттям нетрадиційних рішень у практиці, зразковим виконанням студентських обов'язків, породженням змістовних якостей, проявом оригінальних ідей і намірів, вдалим пристосуванням до умов перспективного фаху та ін. Викладений комплекс основних складників і критеріїв з креативними ознаками моделі має напремя свого подальшого контент-аналізу, головною метою якого є плідне формування психології особистості студента як перспективного фахівця, що відповідає сучасним освітнім вимогам.

**Ключові слова:** студент як креативна особистість, креативна модель, складники моделі, ідеально-змістовні критерії, креативні показники, приваблива практика, професійне становлення.

**Б. И. ФУРМАНЕЦЬ, Л. Н. ГРЕНЬ**

### **СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КРЕАТИВНОЙ МОДЕЛИ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА КАК ПЕРСПЕКТИВНОГО СПЕЦИАЛИСТА**

В статье анализируются научно-концептуальные и методическо-практические аспекты относительно дальнейшего, системного совершенствования содержания креативной модели личности студента как перспективного специалиста. Контент-анализом определено, что построение подобной модели осуществляется в ходе учебно-воспитательного процесса ВТЗО с учетом отличительных признаков будущей профессиональной деятельности определенных специалистов. Именно эта тенденция, по мнению ученых, в наибольшей мере определяет предметное развитие психолого-профессиональных особенностей, социально-профессиональных качеств, совокупности показателей характеристики личности в тесном единстве с формированием у нее социально-гуманитарных и профессиональных знаний, умений и качеств, которые заметно влияют на содержание подобной модели.

Системно изложена научно-концептуальная и психологически профессиональная проблема совершенствования содержания структуры креативной модели личности студента - перспективного специалиста тесно сочетает в себе комплекс существенных составляющих с их идеально-содержательными критериями. Подобная модель ярко отражает свою психологически профессиональную направленность на успешную творчески эффективную деятельность определенного специалиста. Обоснованные социально - психологические аспекты содержания креативной модели личности студента предусматривают четкую организацию дифференцированного моделирования идеально-содержательных критериев, определенных составляющих этой модели в условиях учебно-воспитательного процесса ВТЗО и специально организованной психологически профессиональной практики.

Креативная модель будущего специалиста, прежде всего, определяется наиболее существенными, социально-психологическими и психологически профессионально признакам: способностью к творческому и дивергентного мышления, интереса к конструктивному и образцового воспроизведения обязанностей специалиста, приемом нетрадиционных решений в практике, образцовым выполнением студенческих обязанностей, порождением содержательных качеств, проявлением оригинальных идей и намерений, удачным приспособлением к условиям перспективной специальности и др. Изложенный комплекс основных составляющих и критериев креативных признаков модели имеет направление своего дальнейшего контент-анализа, главной целью которого является плодотворное формирования психологии личности студента как перспективного специалиста, отвечающего современным образовательным требованиям.

**Ключевые слова:** студент как креативная личность, креативная модель, составляющие модели, идеально-содержательные критерии, креативные показатели, привлекательная практика, профессиональное становление.

**B. I. FURMANETS, L. M. GREN**

### **IMPROVEMENT OF PERSONALITY CREATIVITY MODEL OF A STUDENT AS A PERSPECTIVE SPECIALIST**

The article contains analysis of scientific-conceptual and methodology-practical aspects concerning further systematic improvement of the content of personality creative model of a student as a perspective specialist. Content analysis proves that construction of such a model is reproduced in the course of training-and-education process at a higher technical education establishment with taking into account the defined qualities of future professional activities of specialists in certain professions. As scientists think, it is this model that stipulates to the largest extent important consideration of psychology-and-professional peculiarities' development, social-and-professional qualities, a system of indicators characterizing a student's personality in close connection with forming in them of social, humanities, and professional knowledge, skills, and qualities that affect the content of such a model quite considerably.

Peculiarity and complexity of further solving the problem of further improvement of creativity model of a student's personality as a perspective specialist at higher education establishments lies in the need of clear substantiation of its structure which would be exemplary and attractive for all interested specialists for its optimality combined with reliable and original construction. That is why primary attention is paid in the article to actual

constructing of the structure of the model in question with analyzing the essence and integrity of its individual-psychologic, social-humanitarian, and psychologic-professional components with certain creativity criteria and qualities.

The aim of the article is scientific-conceptual defining of the structure of creativity model of a student's personality as a perspective specialist, its components by certain criteria, to detect their influence on a student's psychology-professional forming; to compile a system of essential conditions, ways, and tasks of further more productive personality formation of a student in a certain speciality; relying on systematic and complex approach to specify scientific-conceptual definition of components and their criteria in relation to substantiating of the structure of the model in question characterizing a perspective specialist, dynamics and conditions of enhancing its creative reproduction at higher technical education establishments.

In psychology-and-pedagogic science there has been formed an established opinion among psychologists-cum-educators that productive psychology-professional forming of perspective specialists in the course of training and education process is determined to the greatest extent by creating an original creativity model of a student's personality as a perspective specialist [6, 9, 10]. The structural construct of such a model should reflect a close unity of essential socio-psychologic, humanitarian-professional, and motivation-creative components immediately connected with a complex of professional-and-practical traits, abilities, and creative skills. Social-and-psychologic aspects of the content of creativity model of a student's personality suppose a clear organization of differential modelling of ideal-and-content criteria of determined components of this model under conditions of training-and-education process at a technical higher education institution and specifically organized psychology-and-professional practice. Socio-psychological and psychology-professional qualities of a perspective specialist's creativity model are: ability of creative and divergent thinking, interest in constructive and exemplary reproduction of specialist duties, taking non-trivial decisions in practice, exemplary performance of student's duties, shaping out one's content traits, displaying original ideas and intentions, successful accommodation to conditions of chosen speciality, etc. The exposed complex of basic components and criteria with the model's creativity markers is to be subjected to further content analysis, the main goal being fruitful forming the psychology of student's personality as a perspective specialist in accordance with modern demands put forward to education.

**Keywords:** student as a creative personality, creativity model, model components, ideal and content criteria, creativity indicators, attractive practices, professional evolvement.

**Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими теоретично-практичними завданнями.** Із контент-аналізу важливості подальшого вдосконалення креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця у вищих закладах освіти, стає очевидним те, що нині ще є певний дефіцит соціально-психологічних, психологічно-професійних досліджень та публікацій щодо вирішення цієї актуальної проблеми.

Вся особливість та складність вирішення цієї суттєвої проблеми полягає у необхідності чіткого обґрунтування структури креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця, яка була б зразковою і привабливою для всіх зацікавлених нею осіб своєю оптимальністю і надійно-оригінальною побудовою.

Ось чому у статті першочергова увага відведена фактичній побудові структури визначеної моделі з аналізом сутності та єдності індивідуально-психологічних, соціально-гуманітарних та психологічно-професійних її складників з певними креативними критеріями та ознаками. Це по-перше. А по-друге, при побудові змістовної та привабливої креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця важливо до її структури також віднести складник з соціально-професійними показниками. Саме ці, тісно поєднанні науково-концептуальні складники, як свідчить навчально-педагогічна практика, будуть майже цілковито сприяти побудові якісної, показово-творчої структури моделі професійно-психологічного змісту. Цілеспрямоване вирішення такої проблеми з розгорнутим науково-концептуальним підходом, на наш погляд, буде плідно сприяти оптимальній, навчально-методичній орієнтації науково-педагогічних працівників на явне підвищення продуктивності психологічно-професійного становлення перспективних фахівців.

У зв'язку з таким науково-концептуальним поглядом на поставлену проблему, особливого

навчально-методичного значення набуває всебічний контент-аналіз критеріїв основних складників, які при їх оптимальному розвитку і у своїй єдності принципово сприяють вдосконаленню структури креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця.

За підсумками аналітичної психодіагностики, до першочергових складників подібної моделі слід віднести: індивідуально-психологічний, соціально-гуманітарний, психологічно-професійний та мотиваційно-професійний. Їх сутність визначається низкою певних одиниць-аналізу – комплексом найбільш суттєвих їх критеріїв і ознак, які більш повно відображають змістовність складників такої моделі. Подібну модель, на наш погляд, слід розглядати як зразкове структурно-динамічне, психологічно-професійне утворення, цілком теоретично і практично довершене і спрямоване на всебічне, творче, психологічно-професійне становлення як нинішніх, так і перспективних фахівців.

Низка важливих науково-концептуальних досліджень з проблеми вдосконалення моделі особистості – перспективного фахівця, проведена зарубіжними та українськими науковцями, що безперечно підтверджують її актуальність та важливість подальшої теоретичної та практичної розробки в освітньо-професійному процесі вищих технічних закладів освіти (далі ВТЗО) [4; 6; 11].

Із праць науковців-дослідників стає очевидним факт про необхідність подальшої актуалізації вдосконалення визначеної проблеми на основі всебічного формування в особистостей студентів індивідуально-психологічних особливостей, соціально-гуманітарних, психологічно-професійних та мотиваційно-фахових якостей і проявів. Саме така науково-концептуальна детермінанта має перевагу в погляді науковців та висвітлюється у цій статті.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій**, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спираються автори у подальшому її вдосконаленні.

Контент-аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців показав, що науково-концептуальні аспекти про сутність та зміст подібних моделей мають помітне місце у їх працях і поглядах. Зокрема, І. О. Баклицький, А. В. Кіпенський, М. С. Корольчук і В. М. Крайнюк, Н. В. Підбуцька, О. Г. Романовський, В. С. Савельєва, О. М. Степанов, М. М. Фіцула, В. В. Ягупов, Квінн Вірджинія, А. Маслоу, Дж. Гілфорд і П. Торренс сформулювали науково-концептуальні погляди, точки зору, важливі думки, що сприяють кращому та більш повному визначенню сутності, структури (складників з певними критеріями) та прийнятних умов, способів подальшого вдосконалення креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця. На переконливу думку цих вчених-дослідників, покращення побудови креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця, залишається актуальною концепцією для науково-педагогічних працівників, які постійно зацікавлені у всебічному, професійно-психологічному становленні майбутніх спеціалістів. Подібне становлення – це цілеспрямований процес свідомого знаходження себе в обраній професії та утвердження власної професійної позиції. Особливого значення тут набуває формування комплексу конкретних креативних критеріїв та їх ознак, а також суттєвих якостей, важливих не тільки для змістовної побудови означеної моделі, а й для повноцінного становлення перспективного фахівця. Останнім часом активізується науково-дослідницький інтерес до формування креативності майбутніх спеціалістів, що, безумовно, сприяє подальшій розробці креативної моделі фахівця.

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми,** котрим присвячується дана стаття. Недостатньо висвітлено питання змістовної побудови креативної моделі перспективного фахівця у студентів в межах сучасного навчально-виховного процесу. Це виражається, зокрема, як наголошують відомі науковці-психологи М. С. Корольчук і В. М. Крайнюк, у феномені компетенції науково-педагогічних працівників, які повинні створювати науково-методичну базу для продуктивного вирішення особливо актуальних проблем в умовах сучасної модернізації ВТЗО [5; 6]. Звідси, важливо більше уваги приділяти вивченню процесу формування особистості студента як перспективного фахівця на підставі комплексного підходу, який передбачає врахування особливостей розвитку всіх компонентів психіки, індивідуальних можливостей, суттєвих якостей та професійних критеріїв при побудові визначеної моделі. А для судження про рівень розвитку цієї моделі потрібна доцільна та об'єктивна оцінка досвідчених науковців, що дає змогу проводити оперативну корекцію її змістовних складників та їх критеріїв [2; 8]. Дана стаття присвячена вивченню та вирішенню саме цих

суттєвих психологічно-професійних аспектів поставленої проблеми.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою статті є науково-концептуальне визначення структури креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця, її складників з певними критеріями, вияв їх впливу на його психологічно-професійне становлення. При цьому скласти систему суттєвих умов, способів та завдань подальшого, але більше продуктивного, формування особистості – майбутнього спеціаліста обраного фаху. Звідси головне завдання, спираючись на системно-комплексний підхід, конкретизувати науково-концептуальне визначення складників і їх критеріїв щодо обґрунтування структури названої моделі перспективного фахівця, динаміку та умови підвищення креативного її відтворення в умовах ВТЗО.

**Виклад основного матеріалу дослідження** з повним викладом науково-концептуально обґрунтованих аспектів. У психологічно-педагогічній науці склалася стійка думка досвідчених психологів як педагогів, що продуктивне, психологічно-професійне становлення перспективних фахівців у навчально-виховному процесі найбільшою мірою визначається побудовою оригінальної, креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця [6; 9; 10].

Структурне утворення подібної моделі, на думку науковців і на наше переконання, повинно у собі відображати тісну єдність суттєвих соціально-психологічних, індивідуально-психологічних, гуманітарно-професійних та мотиваційно-творчих складників, безпосередньо пов'язаних із комплексом професійно-практичних якостей, знань, вмінь, цікавих захоплених намірів і особливо творчих здібностей. Образно кажучи – це аксіома.

Науково-концептуальний контент-аналіз цього вихідного визначення показав, що успішне та плідне утворення структури моделі, у першу чергу, передбачає розуміння та виконання науково-педагогічними працівниками та майбутніми фахівцями низки наступних, навчально-методичних та психологічно-професійних вимог:

1) формування основних, своєчасних уявлень про привабливу соціально-психологічну та професійно-творчу модель особистості студента як перспективного фахівця;

2) врахування реальної, мотиваційно-професійної можливості побудови креативної моделі особистості студента як майбутнього спеціаліста в умовах навчально-виховного процесу;

3) отримання від психологів як педагогів справедливої, експертної оцінки щодо досягнутого рівня сформованих складників структури креативної моделі з урахування низки важливих критеріїв;

4) креативна модель окремих (кращих) особистостей студентів повинна бути зразковим та показовим прикладом вдалого та творчого

відтворення її складників з їх критеріями у всіх студентських групах і основою для її подальшого, творчо-продуктивного поширення в їх середовищі;

5) при обґрунтуванні змісту креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця слід чітко враховувати його навчально-професійну та індивідуально-мотиваційну спрямованість, визначити позитивні досягнення, які адекватно відображають творчий зміст навчально-практичних дій.

Отже, аналізуючи низку важливих навчально-методичних та психологічно-професійних вимог, слід підкреслити те, що побудова структури креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця, в першу чергу, спрямовується на успішне та зразкове виконання усім складом студентських груп цих вимог під час їх навчально-професійної діяльності. Студенти, з чіткою орієнтацією до навчально-професійної спрямованості, повинні добре усвідомлювати особистісне значення в досягненні оптимального рівня побудови у себе креативної моделі з повно сформованими її складниками. Сформованість визначених складників з їх критеріями найефектніше впливає на креативне становлення студента як перспективного фахівця.

Врахування психологічно-педагогічного досвіду орієнтації студентів на самовизначення змістовності креативної моделі в умовах ВТЗО, дозволяє зробити висновок, що оптимальною основою кращого та змістовного її складення є виклад комплексу саме креативних критеріїв, які мають місце майже у всіх складниках цієї моделі. При цьому важливо зауважити, що особливе значення креативним критеріям надають як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. О. М. Степанов і М. М. Фіцула називають їх показниками, які свідчать про рівень розвитку певного явища [11]. В. В. Ягупов підкреслює важливість вибору необхідних критеріїв, що дозволяє зробити порівняльний аналіз певної структурної побудови [13]. М. Маслоу і Дж. Гилфорд вважають, що критерії важливо визначати тестами креативності з метою отримання показового мотиваційного фактору [3; 7].

Спираючись на змістовні думки науковців, ми проаналізували комплекс ідеально-змістових критеріїв з їх креативними ознаками у змісті певного складника. Ідеально-змістовий критерій є позитивно забарвленою теоретично-практичною ознакою важливого поняття, на підставі якої надається більш точна оцінка загальної сутності складника структури креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця. Іншими словами, ідеально-змістовий критерій – це міра достовірності науково-концептуального аспекту знань, його відповідності досліджуваному утворенню та практичному призначенню.

Контент-аналізом встановлений багатозначний комплекс ідеально-змістовних критеріїв, спрямованих на розкриття та оцінку психологічно-професійного складника креативної моделі особистості студента як

перспективного фахівця. Ними є такі:

- встановлення пізнавально-довірливих і творчорозумових відносин у навчально-професійних умовах;
- прояв особистістю студентом мотивації до розвитку якостей креативної моделі: відвертості, відкритості і гнучкості у навчально-практичних діях;
- моделювання творчих здібностей у пізнавальних і ділових відносинах;
- вміння перспективного фахівця оперативно та ефективно розв'язувати складні інженерно-технічні питання;
- наявність в особистості студента емоційно-вольової регуляції при можливих навантаженнях у навчальній справі та проблемних подразниках;
- реальний, зразковий прояв особистістю студента етично-культурної та прикладно-технічної поведінки;
- дотримання ввічливої довіри до всіх викладачів та осіб студентської групи у процесі формування особистості – перспективного фахівця.

Психолого-педагогічний досвід всебічного контент-аналізу комплексу наведених ідеально-змістовних критеріїв, свідчить про те, що вони, як правило, повинні у тісному взаємозв'язку відбивати головний складник структури креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця, але при умові тісного зв'язку з комплексом спеціально відібраних соціально-професійних якостей з креативними ознаками, саме так звана, наступна складова моделі, яка наше переконання, буде добре сприяти продуктивному та творчому відтворенню навчально-професійної діяльності перспективного фахівця. Слід зауважити, що контент-аналіз подібної діяльності показує, що відібрані до неї соціально-професійні якості з креативними ознаками мають актуальне значення у теоретичному і практичному плані.

Виходячи з аналізу науково-теоретичних джерел та психолого-педагогічного досвіду, до комплексу важливих соціально-професійних якостей за креативними критеріями як важливої складової креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця необхідно віднести:

- гуманність як постійний прояв системно-гуманітарного мислення, спрямованого на відтворення людиною творчих функцій.
- креативність, як здібність творчо притягувати до себе студентів, маючи мотивацію професійного становлення;
- зацікавленість як постійний прояв інтересу до вибраного фаху, зумовлений потребою стати перспективним фахівцем;
- щедрість як великодушність, що походить від звички надавати свій приклад колегам щодо моделювання психологічно-професійного самовизначення;
- цілеспрямованість як відверто мотивоване, творче мислення та ефективне соціально-професійне становлення;

- готовність як соціально-психологічна установка своєчасно долати труднощі на шляху формування креативної моделі перспективного фахівця;

- ейдетичність як відтворення надзвичайно, яскравого наочного образу креативного фахівця після закінчення ВТЗО.

Досвід контент-аналізу визначеного комплексу соціально-професійних якостей з креативними критеріями дає певні науково-концептуальні підстави стверджувати, що їх урахування у побудові структури креативної моделі дозволить студентам як перспективним фахівцям більш досконало та творчо опанувати свою навчально-професійну діяльність. При цьому запобігати собі ефективно та більш продуктивно навчатися, а також професійно-творчо та соціально-наполегливо вдосконалюватися за визначеним фахом, покращувати дружнє, соціально-професійне взаєморозуміння.

Науково-концептуальні аспекти побудови розгорнутої структури моделі особистості студента як перспективного фахівця, спонукають звернути увагу на думки науковців-психологів, в яких виразно відбивається змістовна ідея про те, що у таких випадках слід обов'язково враховувати конкретні, внутрішньо-психологічні показники характеристики особистостей, які навчаються за фахом.

Контент-аналізом наукових праць встановлено, що педагоги як психологи, більш за все, звертають увагу на надто суттєві, внутрішньо-психологічні показники характеристики особистості студента: інтелектуальний, вольовий, емоційний та поведінковий. Враховуючи думку досвідчених педагогів як психологів і нашу точку зору про те, що саме ці показники відбивають основу внутрішнього, цілісного, психологічного стану особистості студента як перспективного фахівця, вони можуть природно бути віднесені до наступного складника креативної моделі, який і є її структурною частиною. Саме на цій науково-концептуальній основі визначається комплекс ідеально-змістовних критеріїв інтелектуального показника як певної частини складника креативної моделі, що будується у визначений час.

Психолого-педагогічний досвід науково-педагогічних працівників, дозволяє стверджувати концепцію про те, сформований інтелектуальний показник свідомості особистості студента – перспективного фахівця дозволяє йому усвідомлено, творчо втілювати у своє психологічно-професійне самовизначення цікаві та продуктивно-розумові ідеї, думки і наміри.

Погоджуючись з викладеним науково-концептуальним вердиктом, слід підкреслити той факт, що саме цей суттєвий, інтелектуальний показник максимально фіксується й активізується в креативній моделі особистості студента – перспективного фахівця.

Теорія і практика психології як науки свідчить про те, що важливими, ідеально-змістовними

критеріями інтелектуального показника повинні виступати такі:

- прояв пізнавально-творчого мислення у навчанні та практичних діях;

- вміння розмірковувати при аналізі теоретичних питань і завдань;

- вираз інтелектуальних почуттів (здивування, сумніву) у процесі пізнавальної діяльності;

- стимулювання мислення з метою проникнення у сутність предмета чи явища;

- прояв здібностей у процесі становлення перспективного фахівця;

- оперативна кмітливість та гнучкість розуму у пошуку вдалого рішення.

Контент-аналіз наведених ідеально-змістовних критеріїв інтелектуального показника у процесі навчально-професійної діяльності перспективних фахівців дає всі підстави стверджувати, що вони визначають важливу частину складника в структурі креативної моделі особистості студента. При цьому студент як перспективний фахівець буде здатний успішно моделювати в навчальній діяльності розумові здібності, трансформувати розумову творчість, нестандартно-цікаві дії та рішення, цікаві за замислом професійні мотиви.

Не менш важливе значення для більш повної та змістовної побудови структури креативної моделі особистості перспективного фахівця має вольовий показник.

Виходячи з контент-аналізу думок науково-педагогічних працівників з цього приводу, слід впевнено наголосити на тому, що вольовий показник як частина складника структури креативної моделі включає в собі низку суттєвих ідеально-змістовних критеріїв, якими є такі:

- свідомо організованість і самоорганізація особистістю своєї навчально-професійної діяльності;

- здоровий настрій долати труднощі при формуванні креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця;

- засвідчено досягнутий особистістю оптимальний рівень свідомої регуляції пізнавальних дій та влади над собою;

- вміння мобілізувати внутрішні ресурси організму щодо подолання напруження і стресового стану в складних умовах психологічно-професійного самовизначення;

- прояв стійких вольових якостей цілеспрямованості, витримки, рішучості, на шляху побудови власної креативної моделі – перспективного фахівця та ін.

Виходячи з теорії і практики психологічної науки, маємо всі науково-концептуальні підстави розглядати наведений комплекс ідеально-змістовних критеріїв вольового показника в руслі ефективного відбиття і домінування його в моделі особистості студента – перспективного фахівця.

Спираючись на психолого-педагогічний досвід вивчення індивідуально-психологічних особливостей особистостей студентів, надто важливо враховувати рівень сформованості у них емоційно-чуттєвого показника, який дійсно відбиває здоровий психічний стан перспективних фахівців у процесі навчально-професійної діяльності у певному відрізку часу.

Досвід показує, що саме емоційно-чуттєвий показник за своїм змістом яскраво відображає суб'єктивно-динамічну сторону навчально-професійної діяльності особистості студента – перспективного фахівця в період побудови креативної моделі і характеризується наступним комплексом ідеально-змістовних критеріїв:

- душевно виважене хвилювання про справи у процесі побудови креативної моделі;
- традиційна пристрасність до активної навчально-професійної діяльності;
- здоровий настрій щодо контролювання можливих випадків зниження фізичного і психічного тону;
- прояв зацікавленості, допитливості і впевненості у змістовній побудові власної креативної моделі перспективного фахівця;
- власна оцінка відповідності моральним почуттям повсякденних дій і вчинків особистості студента – перспективного фахівця;
- ясність поставленої цілі і впевненість змістовної креативної моделі своєї особистості, що сприяє чіткому професійному самовизначенню;
- виявлення інтересу в позитивному емоційному тоні, що супроводжує впевненість у собі при створенні креативної моделі на оптимальному рівні та ін.

Отже, проведений контент-аналіз ідеально-змістовних критеріїв емоційно-чуттєвого показника як важливої частини структури креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця, цілком визначає їх особливе значення у вирішенні поставленого науково-концептуального завдання.

Маючи чималу психолого-педагогічну практику роботи зі студентським контингентом, важливо звертати більше уваги на формування поведінкового показника у структурі креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця.

Поведінковий показник як особлива частина складника цієї моделі відбиває систему взаємопов'язаних реакцій і дій майбутнього спеціаліста з метою оптимального створення її структури. Особливості прояву поведінки особистості студента визначаються його внутрішнім психологічно-гуманістичним станом та морально-етичними правилами і, як відомо, нормативними законами і життєвими традиціями.

Отже, ще раз наголошуємо на тому, що є всі науково-концептуальні підстави вести мову про поведінковий показник як частину складника структури креативної моделі, який характеризується тісною єдністю соціально гуманного та психологічно-професійного образу дій і вчинків при

безпосередньому, добре усвідомленому створенню власної, креативної моделі, при всебічній підтримці педагогів як психологів.

Контент-аналізом змісту поведінкового показника як частини наступного складника креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця, визначений комплекс певних, ідеально-змістовних критеріїв, а саме:

- моделювання соціально-гуманних дій поведінки зі спонуканням себе до створення власної моделі;
- показ евристично-творчого до психологічно-професійного становлення;
- етичне взаєморозуміння між лідером і одногрупниками;
- обговорення позитивних рис поведінки та товарисько-дружніх стосунків на шляху становлення перспективного фахівця;
- мотивація до завершення психологічно-професійних дій у поведінці на успішне формування ідеально-змістовних критеріїв складників моделі;
- показ прикладу моральної, етичної поведінки у всіх без винятку ситуаціях

Можна впевнено стверджувати, що зміст поведінкового показника з його ідеально-змістовними критеріями – вхідна умова структурного, конструктивного створення креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця. Поведінковий показник особистості студента формується в процесі усвідомленого набуття гуманно-професійних знань, вмінь та виконання морально-етичних дій і вчинків.

Отже, викладений, динамічний комплекс показників (інтелектуального, вольового, емоційно-чуттєвого і поведінкового) з їх ідеально-змістовними критеріями, відбивають один із важливих складників структури креативної моделі особистості студента як перспективного фахівця, яка повинна зайняти провідне місце в його психологічно-професійному становленні та в плідному проходженні умов навчально-виховного процесу ВТЗО. Поза сумнівом, що ця тенденція буде гармонійно розвивати нові, перспективні, психологічно-професійні можливості перспективних фахівців для їх всебічного професійного становлення. Досягти подальшого вдосконалення креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця можна цілеспрямованим виконанням таких основних умов:

- мотивування в особистості студента усвідомленого наміру досягати в психологічно-професійному становленні оптимального рівня сформованої креативної моделі – перспективного фахівця з метою моделювання оригінальних фахових ідей та дій в професійному навчанні;
- вдосконалення креативної моделі особистості студента як майбутнього спеціаліста з метою подальшого оновлення та вдосконалення власної психології зумовлена соціально-гуманітарними

потребами суспільства та професійно-мотиваційними факторами;

- науково-педагогічним працівникам ефективними навчально-методичними прийомами і способами захоплювати особистості студентів зразковим прикладом побудованої креативної моделі у кращих перспективних фахівців, які мають оптимальні показники у професійному становленні;

- цілеспрямоване формування в особистостях студентів ідеально-змістовних критеріїв всього комплексу складників структури креативної моделі – перспективного фахівця. Формування комплексу складників цілком залежить від безпосереднього психолого-педагогічного впливу науково-педагогічних працівників ВТЗО;

- системно здійснювати модернізацію психолого-педагогічної практики науково-педагогічних працівників ВТЗО з метою розширення їх професійного досвіду, що буде сприяти вдосконаленню креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця та більш якісному формуванню у них психологічно-професійної спрямованості.

Отже, із науково-концептуальних аспектів викладеної проблеми щодо цілеспрямованого, навчально-методичного та психологічно-професійного вдосконалення креативної моделі особистості студента можна впевнено стверджувати, що цей аргументований процес передбачає своєчасну, плідну роботу науково-педагогічних працівників ВТЗО з питання визначення його особливої актуальності у напрямку всебічного психологічно-професійного становлення перспективного фахівця.

**Висновки з даного дослідження та перспективи** подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, ми можемо зробити висновки:

По-перше, системно викладена науково-концептуальна та психологічно-професійна проблема вдосконалення змісту структури креативної моделі особистості студента – перспективного фахівця тісно поєднує у собі комплекс суттєвих складників з їх ідеально-змістовними критеріями. Подібна модель яскраво відбиває свою психологічно-професійну спрямованість на успішну творчо-ефективну діяльність певного фахівця.

По-друге, всебічно обґрунтовані соціально-психологічні аспекти змісту креативної моделі особистості студента передбачають чітку організацію диференційованого моделювання ідеально-змістовних критеріїв, визначених складників цієї моделі в умовах навчально-виховного процесу ВТЗО та спеціально організованої психологічно-професійної практики.

По-третє, креативна модель майбутнього спеціаліста, передусім, визначається найбільш суттєвими, соціально-психологічними та психологічно-професійно ознаками: здібністю до творчого і дивергентного мислення, інтересу до конструктивного та зразкового відтворення обов'язків

фахівця, прийманням нетрадиційних рішень у практиці, зразковим виконанням студентських обов'язків, породженням змістовних якостей, проявом оригінальних ідей і намірів, вдалим пристосуванням до умов перспективного фаху та ін.

По-четверте, викладений комплекс основних складників і критеріїв з креативними ознаками моделі має напрям свого подальшого контент-аналізу, головною метою якого є плідне формування психології особистості студента як перспективного фахівця, що відповідає сучасним освітнім вимогам.

#### Список літератури

1. *Большая психологическая энциклопедия*. М.: Эксмо, 2007. 542 с.
2. Гура Т., Фурманець Б. Формування особистісного потенціалу студентів технічного університету. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2018. № 2. С. 55–64.
3. Квинн В. *Прикладная психология*. СПб.: Питер, 2000. – 560 с.
4. Кипенский А.В. Структура и математическая модель канала распространения и регистрации рентгеновского излучения. *6-й Междунар. радиоэлектронный форум «Прикладная радиоэлектроника. Состояние и перспективы развития (МРФ–2017)»*. Конференция «Проблемы биомедицины. Наука и технологии»: сб. науч. тр., 17–19 октября 2017 г. Харьков: Точка, 2017. С. 61–66.
5. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах*. К.: Ніка-Центр, 2006. – 313 с.
6. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. *Теорія і практика професійного психологічного відбору: навчальний посібник*. К.: Ніка-Центр, 2010. 536 с.
7. Маслоу А. *Мотивация и личность*. СПб.: Питер. 2001. 352 с.
8. *Психологический словарь* / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. М., 1990. 494 с.
9. Підбуцька Н. В. *Психологія становлення професіоналізму майбутніх інженерів. Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 педагогічна та вікова психологія*. Одеса: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2017. 37 с.
10. Романовский А. Г. Концептуальный психолого-педагогический подход к развитию психологии личности студента в учебно-воспитательном процессе технического университета. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2011. № 4. С. 3–9.
11. Савельева В. С. *Психологія управління*. К.: ВД Професіонал, 2005. 320 с.
12. Степанов О. М., Фіцула М. М. *Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник*. К.: Академвидав, 2006. 502 с.
13. Фурманець Б. І. Інтерпретація і втілення моделі психологічної технології в процесі розвитку особистостей студентів – майбутніх фахівців. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2015. № 4. С. 64–73.
14. Ягупов В.В. *Військова психологія: підручник*. К.: ВК ТОВ «Тандем», 2004. 656 с.

#### References (transliterated)

1. *Bol'shaya psikhologicheskaya entsyklopediya* [Great psychological encyclopedia]. Moscow, Eksmo, 2007. 542 p.
2. Hura T., Furmanets' B. Formuvannya osobystisnoho potentsialu studentiv tekhnichnoho universytetu [Formation of personal potential of students of technical university]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nyu systemamy* [The theory and practice of social systems management]. 2018, no. 2, pp. 55–64.
3. Kvyynn V. *Prykladnaya psikhologyya* [Applied psychology]. Saint Petersburg, Piter, 2000. 560 p.
4. Kipenskij A. V. Struktura i matematicheskaya model' kanala rasprostraneniya i registracii rentgenovskogo izlucheniya [Structure and mathematical model of the distribution channel and X-ray

- registratsion]. 6-j Mezhdunar. radioelektronnyj forum «Prikladnaya radioelektronika. Sostoyanie i perspektivy razvitiya (MRF-2017)». Konferenciya «Problemy biomeditsynologii. Nauka i tekhnologii» [6th Intern. radio electronic forum “Applied radio electronics. State and development prospects (MRF-2017)”. Conference “Problems of Biomedical Engineering. Science and Technology”]. Kharkiv, Tochka, 2017, pp. 61–66.
5. Korol'chuk M. S. Krainyuk V. M. *Sotsial'no-psykholohichne zabezpechennya diyal'nosti v zvychnykh taekstremal'nykh umovakh* [Socio-psychological support of activities in the ordinary and extreme conditions]. Kyiv, Nika-Tsentr, 2006. 313 p.
  6. Korol'chuk M. S. Krainyuk V. M. *Teoriya i praktyka profesynnoho psykholohichnogo vidboru: Navchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv* [Theory and practice of professional psychological selection: a manual]. Kyiv, Nika-Tsentr, 2010. 536 p.
  7. Maslou A. *Motyvatsyya y lychnost'* [Motivation and personality]. Saint Petersburg, Piter, 2001. 352 p.
  8. Petrovskoho A. V., Yaroshevskoho M. N., ed. *Psykholohycheskyy slovar'* [Psychological dictionary]. Moscow, 1990. 494 p.
  9. Pidbut's'ka N. V. *Psykholohiya stanovlennya profesionalizmu maybutnikh inzheneriv. Avtoreferat na zdotyta naukovoho stupenya doktora psykholohichnykh nauk za spetsial'nisty 19.00.07 "Pedahohichna ta vikova psykholohiya"* [Psychology of becoming professional future engineers. Abstract of a thesis dr. psych. sci. diss. 19.00.07 “Pedagogical and age psychology”]. Odesa, Derzhavnyy zaklad “Pivdenoukrayins'kyy natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni K.D. Ushyn's'koho”, 2017. 37 p.
  10. Romanovskyy A. H. Kontseptual'niy psykholoho-pedahohycheskyy podkhod k razvytyyu psykholohy lychnosti studenta v uchebno-vospytatel'nom protsesi tekhnicheskoho unyversyteta [Conceptual psychological and pedagogical approach to the development of psychology of the student's personality in the educational process of a technical university]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy* [The theory and practice of social systems management]. 2011, no. 4. pp. 3–9.
  11. Savel'eva V. S. *Psykholohiya upravlinnya* [Psychology of management]. Kyiv, VD Profesional, 2005. 320 p.
  12. Stepanov O. M., Fitsula M. M. *Osnovy psykholohiyi i pedahohiky: Navchal'nyy osibnyk* [Fundamentals of Psychology and Pedagogy: A Manual]. Kyiv, Akademvydav, 2006. 502 p.
  13. Furmanets' B. I. Interpretatsiya i vtilennya modeli psykholohichnoyi tekhnolohiyi v protsesi rozvytku osobystosti studentiv – maybutnikh fakhivtsiv [Interpretation and implementation of the model of psychological technology in the process of development of students' personalities - future specialists] *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy* [The theory and practice of social systems management]. 2015, no. 4. pp. 64–73.
  14. Yahupov V. V. *Viys'kova psykholohiya: pidruchnyk* [Military Psychology: Textbook]. Kyiv, VK TOV «Tandem», 2004. 656 p.

Надійшла (received) 15.12.2018

#### Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

**Фурманець Борис Іванович (Фурманець Борис Іванович, Furmanets Borys Ivanovych)** – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9108-7196>; e-mail: [mega\\_lgren@ukr.net](mailto:mega_lgren@ukr.net).

**Грень Лариса Миколаївна (Грень Лариса Николаевна, Gren Larisa Mykolaivna)** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4466-6018>; e-mail: [mega\\_lgren@ukr.net](mailto:mega_lgren@ukr.net).

УДК 371.3: 378.147/114-026.15 (477)

DOI: 10.20998/2227-6890.2019.01.07

**В. В. МАЛІКОВ**

### ІНКЛЮЗИЯ ТА РІВНИЙ ДОСТУП ДО ОСВІТИ: СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ В НТУ «ХПІ»

Актуальними питаннями розвитку університетів є підвищення якості освітніх послуг та забезпечення їх рівної доступності для всіх людей, в тому числі тих, хто належить до вразливих соціальних груп. Метою дослідження є розкриття можливостей упровадження інклюзивного підходу в університетській освіті шляхом прийняття відповідних морально-етичних цінностей академічною спільнотою. Пропонована наукова праця спирається на практичний досвід діяльності молодих вчених НТУ «ХПІ», організаційно оформлений в заходи, проведені Радою молодих вчених цього університету та ГО «Об'єднання молодих науковців НТУ «ХПІ». Результати цієї діяльності знайшли відображення соціальних медіа та ЗМІ, а також внутрішніх документах, які вперше залучаються до цього дослідження і вводяться в науковий обіг. У статті безпосередньо аналізуються результати дворічної діяльності, які були спрямовані на просування інклюзії та рівного доступу до освіти в університеті і поширення відповідних цінностей на рівні міської освітянської громади, серед академічної спільноти, для дітей, їхніх батьків та вчителів Харкова і Харківської області. Варто використовувати інноваційний потенціал молодих вчених в соціальній, науковій і освітній сферах. Досвід Ради молодих вчених НТУ «ХПІ» у сфері неформальної освіти та соціальних проектів показує дієвість нової егалітарної корпоративної культури та духовних цінностей, які базуються на рівності прав і можливостей людей і забезпеченні дійсного доступу до освіти для всіх людей, включно з людьми з інвалідністю. Для впровадження інклюзивного підходу необхідно формувати гуманістичні моральні цінності визнання й поваги, співчуття і співпричетності, прийняття та неупередженості, надання можливостей розвитку особистості в академічній спільноті.

**Ключові слова:** молоді вчені, інклюзія, доступність, університет, соціальний проект, люди з інвалідністю.

© В. В. Маліков, 2019